

Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.: 19/01641-1

Dato: 30.01.2019

Ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken – invitasjon til å komme med innspill og bidrag

Vi viser til invitasjon 21. november til innspill vedr. ovennevnte.

Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger er et tverrfaglig museum og ett av de fem arkeologiske universitetsmuseene hvor tilrådning til Riksantikvaren i dispensasjonssaker, arkeologiske undersøkinger, forvaltning av statens eiendomsrett til løse kulturminner og dokumentasjon innkommet til museet, forskning og forskningsformidling er sentrale oppgaver. Denne oppgavestrukturen tilsier at kunnskap, faglighet og forskning må være grunnleggende i den nye stortingsmeldinga om kulturminnepolitikken.

Arkeologisk museum, UiS, vil fremme følgende innspill til kulturminnemeldinga:

1. Kulturarven er med på å styrke dialog, tilhørighet og identitet, samtidig som det gir grunnlag for kunnskap og opplevelser

Kulturminner i landskapet og gjenstander som finnes ved museene bidrar til kunnskap om menneskenes historie. Overalt i verden har folk bodd i hus, hytter og huler, de har høstet av naturen eller omskapt den til dyrkbar jord og beitemark, redskapene er ofte de samme, de har hovedsakelig gravlagt de døde omsorgsfullt, og flere kulturminnetyper, som f.eks. helleristninger og bergmalerier, finner en over hele kloden. De arkeologiske museene gir identitet, kunnskap og opplevelser fordi kulturminner og gjenstander er gjenkjennelige. Identitet skapes også ved at mennesker i dag beveger seg i det samme landskapet som tidligere generasjoner selv om det er omformet, særlig i sentrale strøk. Menneskene som levde i forhistorisk tid kan sjelden knyttes til dagens etniske grupper. Arkeologisk forskning bidrar til at forståelsen av at demografiske endringer og folkeforflytninger alltid har funnet sted, at det har vært konflikter og kriger, harmoni, pester, kulturer har gått under og gjenoppstått; kunnskap om fortida gir mennesker i vår hektiske samtid forståelse for tid og tidsdybde.

Satsing på kunnskapsbasert forvaltning av kulturminner i landskapet og i museer, forskning og forskningsformidling, er gode investeringer for identitetsskaping og utvikling av et flerkulturelt samfunn.

2. Ressurseffektivisering og gjenbruk må være bærende prinsipper i framtidens kulturminnepolitikk

Gjenbruk av kulturminner

Det er gledelig at gjenbruk løftes fram som et bærende prinsipp for framtidens kulturminnepolitikk da tematikken er like sentral i dagens samfunn som i studier av fortidige samfunn. Kulturminner i landskapet

vitner om bruk og gjenbruk over tid, og materialet som framkommer i forbindelse med arkeologiske undersøkelser, og fra privatpersoner, kan også karakteriseres som gjenbruk til forskning og formidling.

Kulturminnevernet arbeider med vurderinger av vern kontra utbygging, og i et slikt perspektiv kan gjenbruk stå i et spenningsforhold til kulturminner som uerstattelige kilder til kunnskap om fortiden. Her ligger kulturminnenes vitenskapelige potensial. Men framfor å betone det paradoksale mellom gjenbruk og det uerstattelige fortidige, ved å vektlegge gjenbruk som omforming, vil gjenbruk, forstått som videre bruk, være et svært viktig argument for vern og vedvarende samfunnsrelevans. På den måten vil kulturminnene få relevans også i dagens samfunn. Begrepet gjenbruk kan benyttes for å belyse langtidsperspektivet og utforskning av kulturminnene som fortidige spor omformet i fortid og nåtid med betydning for framtida. Det enkelte kulturminnet er skapt og omskapt gjennom en lang prosess og speiler bruk og gjenbruk gjennom tusentalls år. Det er en prosess som bør fortsette og ivaretas i forvaltningen, men også sikres i tilrettelegging av kildematerialet slik at det kan 'gjenbrukes' i forskning ettersom forskning i seg selv er en slags gjenbruk. Et grunnleggende premiss for dette, er at materialet blir samlet inn på en betryggende og systematisk måte, at det er gode rutiner for mottak av funn og dokumentasjon, og ikke minst, at de bygningsmessige forholdene ved museene, dvs. magasiner, arkiver og utstillingslokaler, er egnet til å forvalte materialet til forskning og formidling for framtidige generasjoner.

Samarbeid mellom Klima- og miljødepartementet og Kunnskapsdepartementet bør styrkes når det gjelder forvaltning av kulturminner i landskapet og ved museene.

3. Samfunnsøkonomiske realiteter og nye forvaltningsstrukturer vil også legge viktige føringer for kulturminnepolitikken de neste tiårene

I kommende meldinga bør det diskuteres hvordan kunnskapsperspektivet og bevaringsprinsippet i kulturminnevernet kan ivaretas, forsterkes og utvikles i relasjon til økonomiske interesser og det økte behovet for arealplanlegging. I tråd med dette må arbeidet som var påbegynt (KLD, NIBR, forvaltningsinstitusjonene) vedr. organisering og forenkling til en ny forvaltningsstruktur videreføres. Forslag om tiltak som å samle kulturminneforvaltningen i færre institusjoner vil gi en bedre integrering av arkeologiske undersøkelser, samlingsforvaltning og forskning. Delegert myndighet for undersøkelser av middelalderbyer, kirker, borger m.m., samt maritime kulturminner, bør derfor overføres til universitetsmuseene samtidig som deres geografiske ansvarsområder opprettholdes om enn inndelingen kan revideres ved behov for å sikre en effektiv kulturminneforvaltning.

Med ny regionreform og overføring av vedtaksmyndighet til regionene bør stortingsmeldingen om ny kulturminnepolitikk også se på behovene for overføring av oppgaver iht. registreringsplikten (§9, kulturminneloven) fra fylkeskommunene til forvaltningsmuseene. Dette for å sikre at inhabilitet unngås og at det fortsatt skilles mellom vedtaksmyndighet og utfører av lovpålagte undersøkelser.

Ovennevnte henstillinger/forslag vil effektivisere og utvikle en mer sømløs forvaltning.

4. Arkeologisk museum, UiS, ønsker å løfte fram to konkrete områder som bør omtales spesielt og tas med i meldinga om framtidens kulturminnepolitikk

Myr og våtmarker som kulturhistorisk ressurs

I tillegg til at myrer og våtmarker er CO₂-lager og områder for biologisk mangfold, er de også en ikke-fornybar kulturhistorisk ressurs med stort potensial for godt bevarte kulturminner.

Bevisstheten når det gjelder vern av våtmark bygger på vår tids miljøutfordringer og hensyn til biologisk mangfold, mens det historiske kulturmiljøperspektivet mangler. De dypere lag av myr og våtmarker undersøkes ikke i forbindelse med miljøkonsekvensutredninger i forbindelse med ulike samfunnstiltak.

Dermed går en viktig del av kulturarven tapt. I den nye meldinga er det ønskelig å fange opp myrer og våtmarker som kulturhistoriske arkiv. Spesielt restarealer innenfor sterkt utbygde områder bør vernes. Myr og tjern har vært en naturlig del av det førindustrielle kulturlandskapet. De har ofte en svært høy alder, med en historisk kontinuitet fra våre dager helt tilbake til eldre steinalder. De ligger som små speil i landskapet og gir uerstattelig kunnskap om historiske tiders flora og fauna, menneskelig aktivitet, kunnskap om historiske naturmiljøer og miljøpåvirkning over tusentalls år. Kunnskapen om det historiske kulturlandskapet vil gå helt tapt om nydyrking og fjerning av myrer får fortsette i den hastigheten som nå skjer helt uten krav om ivaretaking og/eller undersøking.

Disse naturområdene må få et kulturhistorisk perspektiv og vern.

Bergkunst

Helleristninger og bergmalerier er en spesielt sårbar kulturminnetype som krever særlig oppfølging, skjøtsel og forskning. Klimaendringer fører til flere fryse-tine-perioder, noe som kan medføre økt forvitring av fjellet. Konsekvensen av mildere klima er også økt lav- og mosevekst på bergflatene samt gjengroing slik at røtter kan sprengte bergkunsten i stykker. Gjennom årene er det utviklet nye dokumentasjons- og skjøtelsesmetoder, og FoU-prosjekter har gitt økt kunnskap om forvitring, konserveringsmetoder, fjerning av maling m.m. Bergkunst er videre en kulturminnetype som er lett å formidle; figurene er paradoksalt nok både gjenkjennelige og uforståelige – noe som er fantasieggende setter i gang diskusjoner og tolkninger av bildene blant besøkende. Forvaltning av bergkunsten krever forskningsbasert spesialkompetanse, noe som er opparbeidet gjennom år ved universitetsmuseene.

Vi vil derfor henstille om at bevaringsprogrammet for bergkunst under ledelse av Riksantikvaren fortsetter ut over 2020.

Ole Madsen

Direktør

Arkeologisk museum

Universitetet i Stavanger

Saksbehandler: Ole Madsen, tlf.: +47 51 83 26 65

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

Vedlegg: